

Válasz É. Kiss Katalin bírálataira

Köszönöm szépen É. Kiss Katalin bírálatait: azt is, amelyet a dolgozat munkahelyi vitára benyújtott változatáról, és azt is, amelyet a végleges disszertációról írt. A korábbi bírálat főként a 4. fejezettel kapcsolatban fogalmazott meg számos érdekes kérdést és észrevételt. Ezek hatására négy új alfejezet készült (4.1.6–8 és 4.2.4), amelyek tovább gazdagították ezt a szórendi mintázatokról szóló fejezetet. A jelenlegi bírálat kritikai észrevételei az új, 6. fejezetet érintik, a válaszomban ezekre összpontosítok.

É. Kiss Katalin úgy látja, hogy bár a 6. fejezet szolgál új információkkal, ezek leginkább „olyan esetlegességek, melyekből nem vonhatók le a nyelvre vonatkozó rendszerszerű megállapítások”, ezért számára „a korábbi fejezetekben bemutatott adatok és összefüggések a lényegesek”. Ezzel kapcsolatban két észrevételt szeretnék tenni:

Az első az, hogy a 6. fejezet adatelemző szakaszában valóban nem rendszerszerű megállapításokról van szó, de maga az új megközelítés lehetővé teszi ezeket. Én úgy látom, hogy a 4. fejezetben megfogalmazott, fontos általánosításokhoz szinte kivétel nélkül el lehet jutni az új megközelítésben is. Az itt bemutatott, 41,5 millió tételes PREVDISTRO adatbázis tartalmazza a 4. fejezetben szereplő összes korpuszadatot, beleértve az igekötő pontos pozícióját az igetőhöz képest, és a szerkezetbe beférkőző szavakat is, így a szórendi mintázatok ugyanúgy vizsgálhatók benne. Sőt, ez túlmutat a 4. fejezet anyagán (az adatbázisban több lexikai elem és több szerkezet típus érhető el).

Szerintem csak egy rendszerszerű megállapításom esetében merül fel, hogy az új megközelítés esetleg nem vezetne el hozzá. Ez az 5. tézispont, amely így kezdődik: „Kimutattam, hogy a prototipikus igekötők relatív gyakoriságukat tekintve közel maradnak a finit igéhez, míg a periférikusabb igekötők jobban eltávolodhatnak.” Ugyanakkor azt gondolom, hogy még ez is felszínre tudna kerülni az új megközelítésben, csak ez esetben így szólna a megfigyelés: „A finit igei szerkezetekben a legnagyobb példánygyakoriságú lexikai elemek – amelyek további jellemzői a magas produktivitás, a szerkesztetlenség és az egyszótagúság – relatív gyakoriságukat tekintve közelebb állnak a finit igéhez, mint a ritkábbak.”

Fontos hangsúlyozni, hogy néhány non-finit igei szerkezet esetében hibás általánosítások sorához vezetne, ha a négyféle igekötő-kategóriában gondolkoznánk. Például úgy tűnhetne, mintha a periférikusabb igekötőkre lenne jellemzőbb, hogy -*Ás* képzős igei származékok tagadásakor preverbálisan elválnak az igetőtől, pedig valójában egyes lexikalizált esetek a kiugróak (pl. *egyét nem értés*, *végre nem hajítás*). Ez átvezet a második észrevételemre, amely a 6. fejezetben bemutatott adatokkal kapcsolatos.

A 6. fejezet adatelemző szakaszában háromféle jelenségre koncentrálok: a feltűnően gyakori együttállásokra, az együttállások teljes hiányára, valamint a párhuzamos érvényességekre (pl. amikor az -*Ás* és az -(A)tAl szerkezetekben ugyanazok az igekötős igék fordulhatnak elő szinte azonos jelentéssel, de eltérő gyakorisággal). Nem azért választottam ezeket, mert az új megközelítés pusztán ilyen jelenségek megfigyelésére alkalmas, hanem azért, mert ez egy fontos többlet benne a korábbi megközelítéshez képest. Ezek valóban egyediségek vagy esetlegességek, de szerintem ettől még nem kevésbé relevánsak. Azt gondolom, hogy a különféle – nagyon sokszor nem megjósolható – kollokációs viszonyoknak szerepe van az igekötősödés folyamatában is. A használatalapú nyelvmodellekben ezeknek központi jelentősége van.

Egyetértek É. Kiss Katalinnal abban, hogy amit a -*ta/te* szerkezet jelentésével kapcsolatban írtam, az ilyen formájában nem állja meg a helyét. Az olyan típusú példák, mint *a Rózsa György vezette vetélkedő* teljesen elkerülték a figyelmemet. Ennek nemcsak az az oka, hogy ritkák – legalábbis igekötős igével –, hanem az is, hogy szinte kivétel nélkül hibás korpuszannotáció tartozik hozzájuk (a -*ta/te* végződésű igei származék finit igeként jelenik meg). Ebből tehát eljuthatunk egy olyan következtetésre, hogy a -*ta/te* szerkezetnek számos lehetséges jelentése van, amelyek közül a leggyakrabban adathozható ‘az ige által kifejezett esemény időbeli kezdő- illetve végpontja’ jelentés. Vagy a 6. fejezetet jellemző konstrukciós nyelvtani felfogásban – a konstrukciókat forma-jelentés

pároként értelmezve – mondhatjuk azt, hogy több olyan konstrukció-típus van, amely *-ta/te* képzős elemet tartalmaz, és a leggyakoribb típushoz köthető az általam megadott jelentés.

Összegezve a fentieket: úgy gondolom, hogy akkor kaphatunk minél teljesebb és pontosabb képet egy nyelvről, ha a rendszerszerűségeit és az esetlegességeit is figyelembe vesszük.

Köszönöm még egyszer É. Kiss Katalin észrevételeit: nemcsak a bírázataiban megfogalmazottakat, hanem mindazt, amit a tanítványaként töltött évek során kaptam tőle.

Budapest, 2021. október 14.

Kalivoda Ágnes